

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 6 หัวข้อ ดังนี้ คือ

1. การศึกษาทางไกล
2. ศูนย์การเรียน
  - ก. ประวัติความขึ้นมาศูนย์การเรียน
  - ข. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียน
3. ศูนย์การเรียนกับการศึกษาทางไกล
4. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ศูนย์การเรียนในจังหวัดสระบุรี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียน
  - ก. งานวิจัยต่างประเทศ
  - ข. งานวิจัยภายในประเทศ
6. บทสรุป

การศึกษาทางไกล

จะกล่าวถึงความหมายการศึกษาทางไกล ความเป็นมาของการศึกษาทางไกล แนวคิดและปรัชญาการศึกษาทางไกล หลักการการศึกษาทางไกล วิธีการศึกษาทางไกล และวัตถุประสงค์ของการศึกษาทางไกล มีดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการศึกษาทางไกล การศึกษาทางไกลมาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษ Distance Education ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความหมายไว้ ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2527) กล่าวว่า การศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาเปิดที่เปิดโอกาสและขยายโอกาสให้ ผู้เรียนโดยไม่จำกัดเพศ วัย อาชีพ หรือคุณวุฒิ ซึ่งไม่ต้องเข้าเรียนในห้องเรียนปกติ แต่มีระบบที่จะช่วยให้ผู้เรียนที่อยู่ต่างถิ่นต่างที่ สามารถศึกษาหาความรู้ได้โดยพึ่งความช่วยเหลือจากผู้อื่นน้อยที่สุด

วิจิตร ภัคธีรัตน์ (2530) กล่าวว่า การศึกษาทางไกล คือ การศึกษาที่มีระยะทางระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้สอนอยู่คนละที่คนละทางไม่ว่าไกลหรือใกล้ จึงจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อหรือระบบวิธีที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นไกลหรือเสมือนใกล้ซึ่งกันและกัน ระบบการศึกษาทางไกลเริ่มต้นจากการจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ โดยใช้วิทยุส่งกระจายเสียงออกไป และส่งสื่อสิ่งพิมพ์หรือจดหมายติดต่อซึ่งกันและกัน

เชียรศรี วิวิธสิริ (2530) กล่าวว่า การศึกษาทางไกล หมายถึง การเรียนการสอนที่ ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองอย่างอิสระโดยไม่ต้องติดต่อผู้สอนโดยตรง ทำกิจกรรมการเรียนการสอนโดยอาศัยสื่อต่าง ๆ กันนั่นเอง ไม่ต้องมานั่งเผชิญหน้ากันในห้องเรียน ผู้สอนและผู้เรียนจะอยู่ไกลกันในด้านระยะทาง ไม่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และห่างไกลกันในเรื่องของเวลา คือ เวลาสอนและเวลาเรียนคนละเวลาไม่ตรงกัน การศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาที่ยึดหลักการผสมผสานระหว่างสังคมการเรียนรู้และสังคมเทคโนโลยีทางการศึกษาเข้าด้วยกันโดยการเรียนการสอนจะอาศัยสื่อเป็นสำคัญ

เมธี ปิยะคุณ (2532) กล่าวว่า การศึกษาทางไกลเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีการคิดค้นกันขึ้นมาเพื่อตอบสนองแนวความคิดในเรื่องของการศึกษาตลอดชีวิต

ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา (2533) ให้ความเห็นว่าการศึกษาทางไกลเป็นการ ศึกษาด้วยตนเองจากสื่อการเรียนต่าง ๆ ได้แก่ แบบเรียน ชุดการเรียน เอกสาร สิ่งพิมพ์ซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านทางประสาทตา การฟังรายการวิทยุเป็นการเรียนรู้ได้จากการฟัง การไปพบครูประจำกลุ่ม เพื่อนร่วมกลุ่ม ทำให้มีโอกาสอภิปรายพูดคุยในเรื่องที่อ่านได้ฟังมาแล้ว มีการคิดและวิเคราะห์ทางเลือกต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับกลุ่มและตนเองเป็นการศึกษาที่เหมาะสมแก่ผู้ที่มีภารกิจมากหรืออยู่ในชนบทห่างไกล

2. ความเป็นมาของการศึกษาทางไกล การศึกษาทางไกลเดิมเรียกว่าการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เกิดขึ้นในปีการศึกษา 2519 โดยอยู่ในความรับผิดชอบของกองการศึกษาผู้ใหญ่กรมการศึกษาผู้ใหญ่ งานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ได้ดำเนินการในรูปแบบโครงการทดลองภายใต้โครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 4 (ปี 2519 - 2524) โดยเริ่มดำเนินการในปี 2520 และโครงการทดลองนี้สิ้นสุดในเดือนกันยายน 2524 หลังจากได้มีการจัดตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียนขึ้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จึงได้รับโอนจากกรมเดิมมาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์มีด้วยกัน 3 ประเภท คือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3 - 4 และการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จกลุ่มสนใจ

การดำเนินงานการจัดการศึกษา ว.ปณ. พ.ศ. 2520 - 2524 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มอบหมายให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค เป็นผู้ทำหน้าที่เบ็ดเสร็จในตัวเองทั้งด้านวิชาการ ด้านการบริหาร และการบริการผู้เรียนในเขตพื้นที่แต่ละภาค

ในปี พ.ศ. 2525 - 2529 ได้มีการกระจายงานไปในฝ่ายต่าง ๆ ในศูนย์ภาคได้ร่วมรับผิดชอบในการจัดการเรื่องสื่อ คู่มือเรียน รายการวิทยุ การบริหาร การกำหนดให้มี ฝ่ายว.ปณ. อย่างไม่เป็นทางการ และกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ไม่ชัดเจน ทำให้มีปัญหาเกิดขึ้นมากมายและหลากหลายรูปแบบของแต่ละภาค

ในปี พ.ศ. 2529 ได้เริ่มทดลองจัดการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 5 ทางวิทยุและไปรษณีย์ที่ศูนย์ภาคเหนือ และมีโครงการขยายไปยังศูนย์ภาคอื่น ๆ ในปี 2530

ต่อมาในปี 2530 ด้วยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนปรับปรุงหลักสูตร รวมทั้งวิธีดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่ใช้มาตั้งแต่ปี 2522 โดยปรับปรุงเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการในการศึกษาของบุคคลที่ขาดโอกาสทางการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเดิมการจัดการดำเนินอยู่มี 3 ประเภท คือ การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก (ศบน.) การศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ (ว.ปณ.) และการศึกษานอกโรงเรียนประเภทชั้นเรียน (ภาคค่ำ) จากการปฏิบัติงานที่ผ่านมาวิธีการจัดการ และหลักสูตรในบางระดับยังขาดความสัมพันธ์กัน ดังนั้น จึงต้องปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนใหม่ จากการศึกษาผู้ใหญ่แบบ

เปิดเสรีระดับ 3 - 4 และสายสามัญระดับ 5 มาเป็นหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญระดับประถม มัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และเลือกเรียน ได้ 3 วิธีการเรียน คือ แบบชั้นเรียน (ชร. - คือภาคค่ำเดิม) ทางไกล (ทก. - คือ ว.ปณ.เดิม) และตนเอง (ตอ. - คือศ.บน.เดิม) (โกศล ชูช่วย, 2532)

การศึกษาทางไกล (การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์เดิม) เป็นการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนศึกษาจากคู่มือเรียน นิ่งบทเรียนที่ออกอากาศทางวิทยุและมาพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่กำหนด ถ้ามีปัญหาอาจซักถามครูประจำกลุ่ม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533) คือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรึกษาครูประจำกลุ่มได้ทุกสถานที่และทุกเวลา ตามความสะดวกของผู้เรียน และส่งเสริมให้สามารถเรียนรู้โดยไม่มีข้อจำกัด โดยผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเอง โดยใช้สื่อประสมจากศูนย์การเรียนเข้ามาช่วย

3. แนวคิดและปรัชญาการศึกษาทางไกล การศึกษาทางไกลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึดแนวคิดและปรัชญา "คิดเป็น" โดยพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับกระบวนการ "คิดเป็น" ซึ่งยังผลให้ผู้เรียนได้รู้จักการคิดและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ (ทวี นาคบุตร, 2530) แนวคิดนี้ได้มุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ โดยการยกสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล และของสังคมอันเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอยู่ ให้เป็นประเด็นสำหรับผู้เรียนได้ร่วมกันศึกษา อภิปรายและหาทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ โดยที่ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกในการแก้ปัญหาและพิจารณาหาทางแก้ไขปัญหของตนเองหรือของชุมชนที่เกี่ยวข้อง จุดสำคัญก็เพื่อฝึกให้คนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักคิด ตัดสินใจ โดยคำนึงถึงข้อมูลอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลทางสังคมสิ่งแวดล้อม และข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533)

การนำความรู้ด้านวิชาการนั้นมาโดยมีหลักการ กระบวนการและวิธีดำเนินการที่ได้เรียนรู้มาใช้ ก็ต้องรู้ถึงสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม เพื่อจะใช้ได้ถูกต้องตรงกับสภาพพื้นที่ กาลเวลา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งก็ต้องทราบถึงข้อมูลของตนเองอีกด้วย เช่น ความสนใจ ความถนัด ความต้องการ ประสบการณ์ สิ่งเหล่านี้จะเป็นข้อมูลช่วยในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี (วีรพันธ์ นิลโรจน์, 2530)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาทางไกลนั้นเป็นการศึกษาที่มุ่งให้คนได้เรียนรู้หนังสือ มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการรู้จักคิดตัดสินใจ แก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533)

4. หลักการการศึกษาทางไกล การศึกษาทางไกลมีหลักในการจัดอยู่ 3 ประการ ดังนี้

4.1 เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญและประชาธิปไตยทางการศึกษา จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความเหมาะสมของตนเอง มีการวางแผนและกำหนดวิธีเรียนด้วยตนเอง แม้กระทั่งการจัดกิจกรรมของเขาเอง ซึ่งอาจจะสะสมความรู้ต่อเนื่อง โดยการทำ อ่าน เขียน ฟังวิทยุ สังเกต ลมทนา เข้าร่วมกิจกรรมท้องถิ่น ตลอดจนเข้าเรียนในหลักสูตรตามที่รัฐกำหนดบ้าง ทำให้เขาเป็นผู้กำหนดมาตรฐานและเกณฑ์ว่าเขาควรจะเรียนมากน้อยเพียงใด ควรลงทุนด้วยเงินเท่าไร ควรจัดหาวัสดุการเรียนอย่างไรและมีความมั่นใจในความรู้ที่จะเรียนมาและนำไปประกอบอาชีพในชีวิตอันมั่นคงของเขาเพียงใด

4.2 เป็นการศึกษาที่ใช้สื่อผสมในการเรียนการสอน รูปแบบการศึกษาทางไกล จำเป็นจะต้องจัดระบบให้มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นการเน้นให้ผู้เรียนเห็นว่า "เราจะใช้ครูหรือบุคคลากรเมื่อจำเป็นเท่านั้น" เช่น การพบกลุ่ม จะมีครูประจำกลุ่มเป็นผู้ประสานงานให้เกิดกิจกรรมกลุ่ม การจัดวิทยากรสอนเสริมและยัง "เน้นการใช้สื่อวัสดุนำการใช้สื่อคน" นั่นคือ การศึกษาทางไกล จะต้องพัฒนาองค์ประกอบ เช่น ศูนย์กลางการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถติดต่อ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้ การผลิตสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ ให้เพียงพอ เช่น เอกสารเสริม แบบฝึกหัด วิทยุเทป โทรทัศน์ เทปคลาสเซ็ท ที่ผู้เรียนสามารถเรียนได้ในศูนย์การเรียนด้วยตนเอง การจัดทำวารสารเสริมความรู้ รวมถึงคู่มือการเรียนการสอนต่าง ๆ

4.3 เป็นการศึกษาที่มีวิธีการเรียนแบบระบบเปิด คือ เปิดให้ผู้เรียนลงทะเบียนเรียนได้อย่างทั่วถึงกว้างขวาง และส่งเสริมให้สามารถเรียนรู้โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่และเวลาของการเรียน โดยให้เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนได้ทุกสถานที่และทุกเวลาที่เหมาะสมกับตนเอง สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ทั่วไป (บุญเลิศ มาแสง, 2530)

5. วิธีการศึกษาทางไกล การศึกษาทางไกลมีวิธีช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ การกระตุ้นจิตใจให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การอ่านคู่มือ การฟังรายการวิทยุ การไปพบกลุ่ม การทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ ที่บทเรียนกำหนดให้การตอบสนองต่อกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการถามปัญหา อภิปราย แสดงความคิดเห็น แนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยการใช้วิทยุเป็นสื่อกลางในการเรียนการสอน เพราะวิทยุเป็นสื่อที่ส่งไปถึงผู้เรียนได้รวดเร็ว และเข้าถึงผู้เรียนได้เป็นจำนวนมาก

วิธีการศึกษาทางไกลเป็นวิธีที่เหมาะสมแก่ผู้ที่มีภารกิจมากหรืออยู่ในชนบทห่างไกล ซึ่งไม่สามารถเรียนแบบในชั้นเรียนได้ โดยผู้เรียนขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาและลงทะเบียนที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ศึกษาตำรา แบบเรียน เอกสารต่าง ๆ ด้วยตนเอง พร้อมทั้งรับฟังบทเรียนทางวิทยุควบคู่กันไป นอกจากนี้ผู้เรียนจะต้องไปร่วมกิจกรรมพบกลุ่มตามที่กำหนดเพื่อทำกิจกรรมตามที่ระบุไว้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533)

5. วัตถุประสงค์ของการศึกษาทางไกล การศึกษาทางไกลได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

6.1 เพื่อเปิดโอกาสให้กับประชาชนที่ด้อย พลาน หรือขาดโอกาสทางการศึกษาได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

6.2 เพื่อใช้รูปแบบการเรียนการสอนทางไกล ในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนที่ไม่ได้เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในระบบโรงเรียน

6.3 เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ ข่าวสารข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

6.4 เพื่อเสริมสร้างการรู้หนังสือและยกระดับการศึกษาของประชาชน

6.5 เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการกลุ่มในการเรียน การสอน และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน (บุญเลิศ มาแสง, 2530)

ศูนย์การเรียนรู้

ก. ประวัติความเป็นมาของศูนย์การเรียนรู้

จะกล่าวถึงความหมายของศูนย์การเรียนรู้ ประวัติศูนย์การเรียนรู้ ประเภทของศูนย์การเรียนรู้โดยทั่วไป และศูนย์การเรียนรู้ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

1. ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้มาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ Learning Center ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

ละเมียด ลิ้มอักษร (2517:64) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ที่รวมอุปกรณ์การเรียนเพื่อให้ประโยชน์ในการเรียนและการศึกษาค้นคว้าของเด็ก เช่น หนังสือแบบเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร กระจาขวาดเขียน สีระบาย หนังสือนั่ง กระจาขวาดแผนภูมิ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉายภาพยนตร์ และอุปกรณ์อื่นๆ ก็จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้เป็นวิธีสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction) ซึ่งอาจจะจัดที่ภายในห้องเรียน ศูนย์การเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเรียนการสอนได้ผลสมบูรณ์ขึ้น เพราะเด็กมีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง และปฏิบัติด้วยตนเองประกอบการเรียนในชั้นเรียน

ในทัศนะของ คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good 1973: 85) ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ส่วนใดส่วนหนึ่งของโรงเรียนหรือห้องเรียน ซึ่งเป็นที่รวบรวมแหล่งความรู้ทั้งหมดสำหรับใช้เพื่อการศึกษา และเป็นที่จะส่งเสริมการเรียน ประสบการณ์ ทักษะต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนมากขึ้น รวมทั้งเป็นที่ที่จะช่วยทำให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือตนเองในการเรียนรู้

ไชยยศ เรืองสุวรรณ และเริงลักษณ์ โรจนพันธ์ (2518: 119) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้คือการแบ่งห้องเรียนออกเป็น 4-6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ กัน เรียกว่า "ศูนย์กิจกรรม" นำเนื้อหาวิชาเรื่องหนึ่ง ๆ มาแบ่งเป็นตอน ๆ แยกต่างกันไป

โดยให้ศูนย์กิจกรรมเป็นแหล่งความรู้สำหรับเนื้อหาต่อนั้น ให้เด็กเรียนมีโอกาสเรียน โดยลงมือกระทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ ศูนย์กิจกรรมมีลักษณะพิเศษประการหนึ่งคือ จะต้องนำเอาวัสดุทัศนวัสดุหรืออุปกรณ์มาช่วยในการถ่ายทอดความรู้

นิพนธ์ ศุภปริดี (2519 : 106) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนคือสถานที่ซึ่งได้จัดบรรยากาศให้ผู้เรียน สามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้ให้ตนเองด้วยการเรียนจากโปรแกรมการสอน ซึ่งจัดไว้ในรูปแบบของชุดการสอนตามหมวดหมู่ของเนื้อหาและประสบการณ์ต่าง ๆ ภายใต้การดูแลของครูซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ที่ปรึกษา และควบคุมโปรแกรมของผู้เรียน พร้อมทั้งจัดเตรียมชุดการสอนในระดับต่าง ๆ

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2521 : 40) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนอาจเป็นการขยายห้องเรียนปกติ โดยการจัดการสอนและแหล่งวัสดุอุปกรณ์เสียใหม่ ซึ่งใช้ครูร่วมกันจัดผู้เรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 5-8 คน และขึ้นอยู่กับกรอบแบบอาคารเรียนให้เข้าไปตามระบบการเรียนแบบหน่วยกิต ด้วยกระบวนการศึกษาเป็นรายบุคคลโดยอาศัยเทคนิคการจัดกลุ่มผู้เรียน การจัดเนื้อหาความรู้ การกำหนดเงื่อนไขในการเรียนและการวัดผลแบบต่อเนื่อง การเรียนในลักษณะเช่นนี้เป็นการบูรณาการองค์ประกอบของชั้นเรียนให้เข้ากับศูนย์การเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2533 : 3) ได้ให้ความหมายว่า ศูนย์การเรียน หมายถึง สถานที่ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนการสอนหลายรูปแบบ หลายชนิด และหลายประเภท ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมสามประเภท คือ กิจกรรมแนะแนวการศึกษาและอาชีพ กิจกรรมการเรียนรู้และวิชาชีพด้วยตนเองจากสื่อ และกิจกรรมสนทนา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกลางทำหน้าที่ประสานงานแหล่งวิทยาการ ความรู้ข่าวสารข้อมูลให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย และประชาชนทั่วไปในชุมชน

กล่าวโดยสรุป ศูนย์การเรียนหมายถึงแหล่งความรู้ที่จะให้บริการความรู้ และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนและข่าวสารข้อมูลให้กับกลุ่มเป้าหมาย สามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้โดยมีสื่อการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้อย่างสะดวก

2. ประวัติศูนย์การเรียน

ศูนย์การเรียนเกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในด้านการเพิ่มจำนวนประชากรขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันมีการคิดค้น ทฤษฎีใหม่ ๆ ทำให้มีการขยายตัวทางวิชาการอย่างกว้างขวาง

แนวความคิดการจัดศูนย์การเรียน เป็นของนักการศึกษากลุ่มประสบการณ์ก้าวหน้าซึ่งมีความเชื่อว่าประสบการณ์ จะนำนักเรียนไปสู่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ก็ด้วยการลงมือกระทำหรือประสบสัมผัสด้วยตนเอง โรงเรียนจึงควรจัดบรรยากาศและสร้างสถานการณ์ที่จะให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำเพื่อหาประสบการณ์ด้วยตนเอง สถานการณ์ที่สร้างขึ้นนั้นจำเป็นต้องใกล้เคียงความจริงกับชีวิตประจำวัน เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายต่อนักเรียนอย่างแท้จริง (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ : 155)

ผู้ที่มีความคิดเห็นว่าเด็กควรได้เรียนและประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง คือ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon ค.ศ. 1782-1852) เขาเชื่อว่าการประกอบกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้า การฝึกปฏิบัติเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งซึ่งจะขาดเสียมิได้ ดังนั้นในปี ค.ศ. 1815 เขาจึงได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กขึ้น นับเป็นต้นกำเนิดของโรงเรียนอนุบาลสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ เขาให้ข้อคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนไว้ 4 ประการ คือ (1) ควรให้เด็กได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างเสรี (2) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (3) ควรจัดประสบการณ์ให้เด็กได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในสังคมของตน (4) ควรจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้ใช้วัยวะเคลื่อนไหว เช่น การใช้มือใช้เท้า (James W. Brown 1968 : 16)

หลังจากนั้น แพทย์หญิงมาเรีย มอนเทลเซอริ มีแนวความคิดที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนขณะที่ทำงานอยู่กับเด็กพิการทางสมองในอิตาลี ได้สังเกตเห็นการเรียนการสอนแบบเก่า ๆ ที่ทำกันอยู่ในสมัยนั้น พบว่าการเรียนรู้แบบเก่า ๆ สภาพบ้านเรือนและโรงเรียนมีความแตกต่างกัน จึงมีความคิดว่าโรงเรียนที่ดีควรมีลักษณะเป็นสถานที่จำลองบ้าน กิจกรรมของนักเรียนแต่ละคนควรได้รับการส่งเสริม นักเรียนควรมีอิสระในการเรียนและการกระทำในสิ่งที่ตนต้องการ ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีทักษะในการใช้มือเพื่อจะได้มีประสบการณ์ในทางสัมผัสมากยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาควรคำนึงถึงธรรมชาติ

ของนักเรียน โดยพิจารณาความพร้อมและความสนใจของนักเรียนเป็นพื้นฐาน (ปรัชญา
ใจสะอาด 2519 : 52)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1896 จอห์น ดิวอี้ ได้มีความคิดที่จะจัดห้องเรียนที่ถือ
ประสบการณ์จากกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้สัมผัสด้วยตนเอง จึงได้สร้างโรงเรียนทดลอง
(Laboratory School) ขึ้นที่เมืองชิคาโก มลรัฐอิลลินอยส์ การเรียนการสอนมีลักษณะ
แตกต่างจากโรงเรียนอื่น ๆ ในสหรัฐอเมริกาขณะนั้น คือ เป็นโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้
นักเรียนมีบทบาทในการเรียนมากขึ้น โดยนักเรียนได้เรียนเนื้อหาและประสบการณ์ต่าง ๆ
ที่โรงเรียนจัดไว้ด้วยตนเอง (स्ता ลินสกูล, 2519) อย่างไรก็ตาม แนวการจัดห้อง
เรียนของจอห์น ดิวอี้ ลมัยนั้นยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เพียงนิยมใช้กันทั่วไปในราวสิบปี
มานี้เอง วิธีการจัดห้องเรียนเริ่มเปลี่ยนจากการวางเรียงโต๊ะเรียนเป็นแถวให้หันหน้าเข้า
หาครู มาเป็นการแบ่งโต๊ะเรียนและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม การจัดเนื้อหา
ยังเป็นแบบ "ตามสะดวก" โดยครูจัดการสอนให้ตามความเหมาะสม (ชัยงค์
พรหมวงศ์, 2521)

เอ. เอส. นิล ชาวอังกฤษ ได้สร้างโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summerhill
School) ใน ค.ศ. 1921 เป็นโรงเรียนกินนอน นักเรียนจะได้เรียนตามความต้องการ
การความสนใจ มีอิสระในการประกอบกิจกรรม ไม่กำหนดตารางแน่นอน ไม่มีการแบ่งชั้น
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนที่สำเร็จออกไปมีความสุขในชีวิตประจำวัน แนวความคิด
ของนिल ได้ได้รับความสนใจและนำไปปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ในสหรัฐอเมริกามีโรงเรียน
แบบซัมเมอร์ฮิลล์ ถึง 300 โรงเรียน (วนิดา นิมเสมอ 2516: 45)

หัวใจสำคัญของการจัดห้องเรียนชนิดนี้ คือ "กิจกรรม" ซึ่งต้องมีวัตถุประสงค์
และวิธีการใช้เป็นล่วนประกอบสำคัญ ครูส่วนมากยังต้องผลิตวัสดุและใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ
ด้วยตนเอง การจัดการการสอนเริ่มจัดเป็นหน่วยเวลา โดยแบ่งเป็นหน่วย ๆ ละ 20-21
นาที การสอนวิชาต่าง ๆ ซึ่งเดิมกำหนดไว้ตายตัวเป็นชั่วโมง ก็ให้มีการยืดหยุ่นขึ้น เวลาที่
ทำการสอนแทนที่จะแบ่งวันละ 8 ชั่วโมง ก็อาจเป็น 17 หน่วย พร้อมทั้งกำหนดเวลาไว้ว่า
ในหนึ่งสัปดาห์ ซึ่งมีประมาณ 84 หน่วย นักเรียนจะเรียนเนื้อหาวิชา 50 หน่วย ประกอบ
กิจกรรม 13 หน่วย รับประทานอาหาร 10 หน่วย การเตรียมตัว 12 หน่วย เป็นต้น
การจัดการการสอนที่มีการยืดหยุ่นและแบ่งเป็นหน่วยย่อยเช่นนี้ เรียกว่า "การจัดการสอน
แบบหน่วยเวลา"

การเรียนการสอนต่อมาได้เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ในการเรียน ให้นักเรียนได้
 ศึกษาตามอิสระ เป็นการศึกษาที่เน้นการสอนรายบุคคล จัดสภาพการเรียนรู้และประสบการณ์
 ให้นักเรียนมีความคิดริเริ่ม มีวินัยในตนเอง มีปัญญา มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์
 อย่างมีเหตุผล รู้จักประเมินตนเอง (Beggs, 1965 : 1-4) บทบาทของครูเปลี่ยนจากผู้
 ควบคุมมาเป็นผู้ช่วยนักเรียนให้ได้เลือกปฏิบัติสิ่งที่ตนสนใจ มิใช่ปฏิบัติตามความคาดหวัง
 ของครู รู้จักการให้และการรับ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม ลักษณะของกระบวนการกลุ่มเป็น
 วิธีการและแบบต่าง ๆ กันได้แก่การแลกเปลี่ยนความคิด ความสนใจ การอภิปราย การ
 เล่นละคร และการรายงาน (Kohl 1969 ; 20-45) ครูสามารถเปลี่ยนแปลงบรรยากาศ
 และสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้นักเรียนสนใจ โดยแบ่งนักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียน
 สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก จัดแบ่งห้องเรียนออกเป็นส่วน ๆ สำหรับให้นักเรียนทำกิจกรรม
 หาหนังสืออ้างอิงมาเตรียมไว้ให้จัดวางวัสดุอุปกรณ์ให้มีความลับสน้อยที่สุด และมีที่เก็บวัสดุ
 คินเข้าที่ได้เหมาะสม ครูอาจตั้งคณะกรรมการนักเรียนให้มีหน้าที่ดูแลเป็นรายวัน และเปลี่ยน
 กันไปเพื่อฝึกความรับผิดชอบ (Michaelis and Grim, 1960 : 172-173) จนกระทั่งปี
 ค.ศ. 1967 ความคิดที่จะนำศูนย์การเรียนมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนจึงได้
 เผยแพร่ไปทั่วสหรัฐอเมริกา มีการนำเอาวิธีการแบบศูนย์การเรียนไปทดลองปฏิบัติพร้อม ๆ
 กันหลายแห่ง โดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยเซาเทิร์น แคลิฟอร์เนีย ในลอสแอนเจลิส ได้ทำ
 โครงการปรับปรุงศูนย์การเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โครงการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการ
 ฝึกหัดครูโดยตรง สำหรับให้นักศึกษาได้ทำการทดลองและปฏิบัติการวิธีสอนแบบใหม่ ๆ
 โดยใช้ให้นักเรียนจริงและทำการสอนในห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนที่จัดไว้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์
 2517: 56)

ศูนย์การเรียนในสหรัฐอเมริกามีลักษณะการเรียนเอกเทศ ไม่ได้จัดในห้อง
 เรียนปกติ ต่อมา ชัยยงค์ พรหมวงศ์ แห่งแผนกวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เคยมีส่วนร่วมในโครงการทดลองปรับปรุงประสิทธิภาพของศูนย์
 การเรียนสำหรับครู ณ มหาวิทยาลัยเซาเทิร์น แคลิฟอร์เนีย จึงได้นำแนวความคิดเกี่ยว
 กับศูนย์การเรียนนี้มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย โดยจัดเป็นห้องเรียนแบบศูนย์การเรียน
 (นิพนธ์ คุปป์ริดี 2519: 105)

3. ประเภทของศูนย์การเรียนรู้โดยทั่วไป ศูนย์การเรียนรู้โดยทั่วไปแบ่งเป็นสามรูปแบบ ดังนี้ คือ ศูนย์การเรียนรู้แบบไม่เป็นเอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้แบบเป็นเอกเทศ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3.1 ศูนย์การเรียนรู้แบบไม่เป็นเอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีลักษณะไม่เป็นเอกเทศสามารถแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้ส่วนหนึ่งของห้องเรียน

3.1.1 ศูนย์การเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นห้องเรียน (Learning Center Classroom) การจัดห้องเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นการแลกเปลี่ยนห้องเรียนธรรมดาที่ครูสอนมาเป็นศูนย์กิจกรรมสำหรับนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์: 57) ภายในห้องเรียนนั้นจะจัดโต๊ะและเก้าอี้ออกเป็นกลุ่ม ๆ เท่ากับจำนวนศูนย์กิจกรรมที่ปรากฏในชุดการสอนแต่ละกลุ่มไม่ควรมีสมาชิกเกิน 12 คน ที่เหมาะสมที่สุดคือ 5-8 คน แต่ละศูนย์จะมีกิจกรรมวัสดุอุปกรณ์และเนื้อหาที่แตกต่างกัน นักเรียนจะหาประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการประกอบกิจกรรมไปทีละศูนย์ฯ จนครบทุกศูนย์ฯ รวมทั้งรายงานผลกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูกำหนดให้ทำด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังมีศูนย์กิจกรรมสำรองอย่างน้อยหนึ่งศูนย์ฯ มีไว้สำหรับกลุ่มที่ประกอบกิจกรรมเสร็จก่อนกลุ่มอื่น โดยมีกิจกรรมสำรองไว้เพื่อป้องกันการล้นจำนวนวายของนักเรียน (คณะนิสิตปริญญาโท เทคโนโลยีทางการศึกษา 2518: 130)

3.1.2 ศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้ส่วนหนึ่งของห้องเรียน (Classroom Learning Center) การใช้เนื้อที่ส่วนหนึ่งของห้องเรียนจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ เพื่อที่จะจัดเป็นศูนย์วิชาการต่าง ๆ ไว้ข้างผนังห้องเรียนหรือมุมห้องโดยจัดเป็นมุมวิชาต่าง ๆ ที่มีสื่อการสอนและกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เช่น จัดเป็นศูนย์การอ่าน ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์คณิตศาสตร์ และศูนย์อภิปราย ให้นักเรียนนักศึกษาเมื่อมีเวลาว่าง ศูนย์ฯ เหล่านี้ครูยังไม่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสอนอย่างจริงจัง การจัดศูนย์ฯ ต่าง ๆ แบบนี้ในห้องเรียนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนตามความถนัดความสนใจ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน ศูนย์การเรียนรู้แบบนี้พบมากในต่างประเทศ (Tailer 1972: 23)

3.2 ศูนย์การเรียนรู้แบบเป็นเอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นเอกเทศนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้สำหรับครู และศูนย์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน

3.2.1 ศูนย์การเรียนรู้สำหรับครู (Teacher Learning Center) คือศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้เป็นห้องปฏิบัติการสอนสำหรับสถาบันที่ผลิตครู อาจจะมีจัดในสถาบันนั้นหรือในโรงเรียนเพื่อให้ครูและนักศึกษาที่มาฝึกสอน ฝึกทักษะหรือเป็นที่ทดลองแนวความคิดใหม่ ๆ ก่อนที่จะนำไปใช้ในห้องเรียนจริง (ปรัชญา ใจสะอาด 2529: 57-58)

3.2.2 ศูนย์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน (Resource Learning Center) ศูนย์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนหรือศูนย์วิชาการเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่แยกจากห้องเรียนโดยเอกเทศ แต่อยู่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการใช้ศูนย์การเรียนรู้ของนักเรียน ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามความสนใจหรือตามหัวข้อที่กำหนดให้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2517: 57)

3.3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ประเภทนี้มีการสร้างอาคารพิเศษสามารถให้ความสะดวก แก่ผู้มาใช้ประโยชน์ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้เหล่านี้แยกจากห้องเรียน แต่อยู่ในศูนย์กลางของสถานศึกษามีห้องเรียนล้อมรอบ (Michaelis and Gremm 1960: 788-792)

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ สถานศึกษาที่จัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากโปรแกรมการสอน ซึ่งจัดไว้ในรูปของชุดการสอนรายบุคคลตามหมวดหมู่ของเนื้อหา และประสบการณ์ต่าง ๆ ภายใต้ความควบคุมดูแลของครูซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและควบคุมโปรแกรมการเรียน พร้อมทั้งจัดเตรียมและหาชุดการสอนตามความต้องการของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ การเรียนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไม่มีกำหนดเวลาและระดับชั้นเรียน เนื้อหาและประสบการณ์ในชุดการสอนจะแบ่งออกเป็นหน่วยตามลำดับจากง่ายไปหายากและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนก้าวไปตามความสนใจและความสามารถ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2517: 14-15)

4. ศูนย์การเรียนรู้ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2533: 3-16) ได้ให้รายละเอียดของศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับความหมาย วัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่

ของศูนย์การเรียนรู้ บทบาทและหน้าที่ผู้ดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ ภารกิจของศูนย์การเรียนรู้ การสนับสนุนสื่อ สถานที่ บุคลากร และสื่อ ดังต่อไปนี้

4.1 ความหมาย ศูนย์การเรียนรู้หมายถึง สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนการสอนหลายรูปแบบ หลายชนิดและหลายประเภท คือกิจกรรมแนะแนวการศึกษาและอาชีพ กิจกรรมการเรียนรู้วิชาการและวิชาชีพด้วยตนเองจากสื่อ ตลอดจนกิจกรรมสนทนา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกลางทำหน้าที่ประสานงาน แหล่งวิทยาการความรู้ข่าวสารข้อมูลให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย และประชาชนทั่วไปในชุมชน

4.2 วัตถุประสงค์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ไว้ ดังนี้

4.2.1 เพื่อเป็นแหล่งกลางจัดบริการกิจกรรมแนะแนวการศึกษาและอาชีพกิจกรรมการเรียนรู้วิชาการและวิชาชีพด้วยตนเองจากสื่อกิจกรรมสนทนาเกี่ยวกับแหล่งความรู้ตลอดจนแนวทางการใช้ประโยชน์

4.2.2 เพื่อเป็นแหล่งกลางของการประสานงาน การใช้แหล่งความรู้และวิทยาการในชุมชนให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน

4.2.3 เพื่อให้สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สนใจสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนรู้หลาย ๆ ชนิด หลายประเภท และหลายรูปแบบ

4.2.4 เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและให้บริการสื่อการเรียนการสอนแก่กลุ่มผู้เรียนประชาชน หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

4.3 บทบาทและหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้มีหน้าที่และบทบาทในการประสานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ เป็นแหล่งข้อมูลและให้บริการสื่อประเภทต่าง ๆ ให้บริการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีพและกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต

4.4 บทบาทและหน้าที่ผู้ดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ ผู้ดำเนิน

การศูนย์การเรียนรู้มีหน้าที่ประสานงานกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ในการจัดกิจกรรม การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ประสานงานเพื่อจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริม ในวิชาที่นักศึกษาไม่เข้าใจ ควบคุมดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจและนักศึกษามาใช้บริการ สนับสนุนและให้คำแนะนำกิจกรรม ด้านการศึกษาและอาชีพ นอกจากนี้จัดระบบการให้ยืมสื่อประเภทต่าง ๆ บำรุงรักษาสื่อและ อุปกรณ์ของศูนย์การเรียนรู้ มีการติดตามการใช้สื่อการเรียนรู้ ตลอดจนจัดทำสถิติและรายงาน การใช้บริการ ซึ่งแยกเป็นข้อได้ดังนี้

- 4.1.1 ประสานจัดกิจกรรมการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ
- 4.1.2 ประสานงานกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ
- 4.1.3 วางแผนดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์การเรียนรู้ เช่น การพบกลุ่มการประชาสัมพันธ์ และการรายงาน
- 4.1.4 สนับสนุนและบริการสื่อประเภทต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ
- 4.1.5 บริการให้ยืมสื่อประเภทต่าง ๆ
- 4.1.6 จัดระบบการให้ยืมสื่อ
- 4.1.7 จัดทำทะเบียนสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท
- 4.1.8 บำรุงรักษาสื่อและอุปกรณ์ของศูนย์การเรียนรู้
- 4.1.9 สนับสนุนและบริการข้อมูลต่าง ๆ ทั้งสายสามัญและสายอาชีพแก่ผู้รับบริการและประชาชนทั่วไป
- 4.1.10 ติดตามการใช้สื่อการเรียนรู้
- 4.1.11 จัดทำสถิติและรายงานการให้บริการ
- 4.1.12 ช่วยให้คำแนะนำ ปรัชษา และแนะแนวการดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งสายสามัญและอาชีพ
- 4.1.13 ควบคุม ดูแล การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย
- 4.1.14 ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจและนักศึกษามาใช้บริการ

4.1.15 ประสานงานและจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมในวิชาที่นักศึกษาไม่เข้าใจ

4.1.16 นิเทศ ติดตาม และรายงาน

4.1.17 รวบรวมแหล่งความรู้ในชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน สถานประกอบการ ทรัพยากรท้องถิ่น

4.5 ภารกิจของศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้จะเป็นแหล่งกลางในการรวบรวมข้อมูลประสานงานและบริการกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งด้านสายสามัญ สายอาชีวศึกษา การแนะแนว การส่งเสริมคุณภาพชีวิต วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วยสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองประเภทต่าง ๆ ตลอดจนเป็นแหล่งกลางในการประสานการใช้แหล่งความรู้ในชุมชน สถานประกอบการ ทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจจัดรวมอยู่ในสถานที่เดียวกันภายในศูนย์การเรียนรู้หรือแยกจัดตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วหรือใช้ร่วมกับสถานที่หรือหน่วยงานอื่นตามความเหมาะสม

เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้สามารถดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าว ศูนย์การเรียนรู้มีภารกิจต่าง ๆ คือการประสานงานกับแหล่งความรู้ในชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประสานงานกับครูประจำกลุ่มในการให้การสนับสนุนด้านสื่อ วิทยากร และสถานที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในการให้บริการเผยแพร่สื่อแนะแนวการศึกษาและอาชีพ นอกจากนี้มีบริการให้ยืมสื่อบางประเภทและประสานจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียนให้แพร่หลายต่อไป

4.6 การสนับสนุนสื่อ หน่วยงานส่วนกลางมีหน้าที่ผลิตสื่อการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ โดยจะจัดส่งสื่อไปยังศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เพื่อสนับสนุนให้แก่ศูนย์การเรียนรู้โดยตรง แต่เพื่อให้การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสื่อ การให้บริการและการติดตามผลเป็นไปอย่างมีระบบ จึงควรมอบให้กองปฏิบัติการเป็นหน่วยงานในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดส่งสื่อและการผลิตสื่อโดยการประสานงานกับสำนักเลขานุการกรม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการติดตามผลการจัดส่งและการใช้สื่อโดยกองปฏิบัติการจะเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการติดตามผลโดยตรง ทั้งนี้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดก็สามารถติดตามและประเมินผลเชิงเนื้อหาและเทคนิคการผลิตได้ด้วย

4.7 สถานที่ ศูนย์การเรียนรู้สามารถจัดอยู่ในแหล่งความรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชนหรือจัดขึ้นในสถานที่อื่นใดที่เหมาะสม ซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชน ประชาชนมา

ใช้บริการได้สะดวก มีกลุ่มเป้าหมาย เช่น ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งความรู้ ศาลาประชาคม วัด สมาคม และสถานศึกษาอื่น ๆ

4.8 บุคลากร บุคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้มีตามประเภท ได้แก่ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียนรู้ วิทยากรเสริม และอาสาสมัคร

4.8.1 เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ ทั้งทางด้านจัดการ ด้านธุรการ การบริการ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน และการรายงานผลการปฏิบัติงาน ศูนย์การเรียนรู้ใดที่ยังไม่สามารถจ้างครูประจำกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ได้ ให้มอบหมายบุคคลต่อไปทำหน้าที่ครูประจำกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ บรรณารักษ์ ครูประจำกลุ่ม และครูอาสาสมัครการศึกษาออกโรงเรียน

4.8.2 วิทยากรเสริม ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งซึ่งได้รับเชิญมาให้ความรู้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย โดยได้รับเงินค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมง

4.8.3 อาสาสมัคร ได้แก่ ผู้ที่สมัครใจมาช่วยเหลือครูประจำศูนย์การเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมหรือบริการด้านอื่น ๆ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เช่น นักศึกษาสายสามัญ สายอาชีวะ ผู้นำท้องถิ่น หรือข้าราชการที่เกษียณอายุราชการแล้ว ทั้งนี้หากศูนย์การเรียนรู้ใดเห็นสมควรให้มีคณะกรรมการของศูนย์การเรียนรู้ก็ได้ตามความเหมาะสม

4.9 สื่อ สื่อแบ่งออกเป็นหกประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อทางโสตทัศนศึกษา โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ของจริงและหุ่นจำลอง แหล่งวิทยากรและข้อมูลสารสนเทศ

ข. แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ เกิดจากแนวคิดที่ส่งเสริมให้บุคคลมีอิสระในการแสวงหาความรู้ โดยอาศัยระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีการจัด "ศูนย์การเรียนรู้" ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งที่พึ่งของบุคคลในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ตามความจำเป็น โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อพื้นฐาน และมีสื่อเทคโนโลยี เช่น วิทยุเทป โทรทัศน์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นและความพร้อมของบุคคลในชุมชนนั้น โดยปรับปรุงสื่อให้เป็นประโยชน์กับทุกเพศ ทุกวัยและทุกสาขา เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ประกอบไปด้วยความรู้ที่เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ซึ่งบุคคลผู้สนใจในชุมชนจะมีเสรีภาพในการแสวงหาความรู้ตามความจำเป็นที่เขาจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเองว่าจะสนใจเรื่องใด เรียนจากสิ่งใด เวลาใด mannoyเท่าใด ตามความพอใจของเขา ซึ่งเป็นเจ้าของความคิดด้วยตนเอง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533) นอกจากนี้ศูนย์การเรียนรู้ได้ยึดหลักการที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดนับตั้งแต่การจัดตั้งตลอดจนการจัด การพัฒนาดูแลให้ศูนย์การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับชุมชนด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสมบัติของชุมชนอย่างแท้จริง โดยที่ศูนย์การเรียนรู้เป็นจุดศูนย์รวมของชุมชน เป็นจุดประสานกิจกรรม ประสานทรัพยากรระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นแกนเชื่อมการทำงานของรัฐกับคนในชุมชนรวมทั้งกิจกรรมข่าวสารข้อมูลอื่นๆ ของชุมชนด้วย

หลักการจัดศูนย์การเรียนรู้เน้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเชื่อที่ว่าบุคคลต่างเพศ ต่างวัย และต่างระดับการศึกษา มีความต้องการ และความสนใจในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปดังที่ มาลคัม เอส โนลส์ (Malcolm S. Knowles, 1972) ได้กล่าวถึงความต้องการทางการศึกษาของนักการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

1. นักการศึกษาผู้ใหญ่มีความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ที่จะเกิดความพึงพอใจ
2. นำสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน เป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน
3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้เรียน สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
4. นักการศึกษาผู้ใหญ่มีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถเป็นผู้นำตนเองได้

5. นักการศึกษาผู้ใหญ่มีความต้องการแตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน เวลาในการสอน สถานที่สอน ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนการเรียน

จะเห็นได้ว่านักการศึกษาผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะหาความรู้ โดยมีความต้องการ และความสนใจโดยนำประสบการณ์ของตน มาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้โดยตนเอง เป็นผู้เลือกวิธีการเรียนรู้ รูปแบบ เวลา สถานที่สอน วิชาที่ต้องการจะเรียนรู้

นอกจากนี้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าเรียนนับว่าเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในศูนย์การเรียน การพยายามหาความรู้ หรือการคาดคะเนเกี่ยวกับความสนใจดังกล่าวจำเป็นที่ครู หรือนักการศึกษาผู้ใหญ่พึงกระทำ เพราะจะช่วยให้สามารถจัดการเรียนการสอนให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ได้ตรงทิศทางยิ่งขึ้น

ผู้ใหญ่โดยทั่วไปจะมีความต้องการหลัก 3 ประการ จากการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ คือ (เชิธรศรี วิวิธสิริ, 2527)

1. ต้องการที่จะรู้จักหรือตระหนักในตนเอง และพัฒนาตนเองเพื่อการปรับตัวและปรับอาชีพให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม
2. ต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต
3. ต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าต่อสังคม

ความต้องการที่บุคคลจะเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์การเรียนทั้งจัดชั้น เพื่อช่วยให้บุคคลได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเอง และสังคม

จากการศึกษาของ ฮูล (Houle, 1972) พบว่า ผู้ใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนด้วยเหตุผลพื้นฐานอย่างน้อยสามประการ คือ

1. เน้นเป้าหมาย (Goal Oriented) เช่น ต้องการประกาศนียบัตรไปเลื่อนวุฒิ เลื่อนขั้นเงินเดือน ผู้ใหญ่ส่วนมากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนด้วยเหตุผลนี้ คือ มีจุดมุ่งหมายเพื่ออาชีพ การงาน หรือเพิ่มพูนวิชาฐานะของตน

2. เน้นกิจกรรม (Activity Oriented) กล่าวคือ ต้องการแสวงหากิจกรรมใหม่ ๆ หรือมาเรียนเพื่อแก้เหงา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3. เน้นการเรียนรู้ (Orarning Oriented) คือ มาเรียนเพราะสนใจอยากรู้ อยากเห็น มิได้คำนึงถึงประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตร แต่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ของตน

เหตุผลของผู้ที่ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ขึ้นอยู่วัตถุประสงค์ หรือแรงจูงใจของแต่ละบุคคลที่จะได้มาร่วมทำกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนด้วยกัน

สถาบันการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ (National Institute for Adult Education: NTAE) สํารวจพบเหตุผลที่ผู้ใหญ่เข้าเรียนสรุปได้ดังนี้ (ประชุม นิคมานนท์ ,2529)

1. แรงจูงใจด้านอาชีพ (Vocational Motives) เป็นเหตุผลที่สำคัญและชัดเจนที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่วัยต้น หรือคนหนุ่มสาวมาเข้าเรียนเพราะต้องพัฒนาตัวเองทั้งด้านอาชีพและความรู้ เพื่อจะได้หางานง่ายขึ้น ประกอบอาชีพได้ดีขึ้น ได้รับการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งหรือเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นต้น

2. การพัฒนาตนเอง (Self-Development) เหตุผลข้อนี้มีความชัดเจนน้อยกว่าข้อแรก เช่น ต้องการเพิ่มพูนความรู้ ขยายโลกทัศน์ หรือสนใจในวิชาการแขนงหนึ่งแขนงใด โดยเฉพาะเรียนเพื่อยก ระดับความรู้ของตนเอง

3. แม่บ้านที่ถูกขังอยู่กับบ้าน (Captive Wives) เป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งในสังคมเมือง โดยเฉพาะในหมู่แม่บ้านที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้านที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ให้ตัวเอง และเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัว มักใช้เวลาว่างในช่วงเวลากลางวันเข้าเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ เช่น เรียนทำอาหาร ตัดเย็บเสื้อผ้า เรียนภาษา ศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นต้น

4. แรงจูงใจทางสังคม (Social Motives) นับว่าเป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งนอกจากเหตุผลสามข้อแรก เนื่องจากแรงผลักดันทางสังคมแฝงอยู่ด้วย นอกจากนี้ก็เข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากต้องการตามให้ทันคนอื่น ไม่อยากล้าหลัง ขาดความเหงาม บางคนเข้าเรียนตามพรรคพวก เพราะเพื่อนชวนหรือเพราะมีเวลาว่างในช่วงนั้นพอดี

5. เหตุผลอื่น เช่น สนใจกิจกรรมนั้นโดยเฉพาะ หรือเมื่อมีโครงการนั้นเปิดสอนอยู่ใกล้บ้าน

จากแนวคิดและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ใหญ่ การจัดการเรียน การสอนให้ตรงกับความต้องการของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้ดี ที่สุดเมื่อเขามีความต้องการที่เรียน หรือสนใจ ดังนั้นศูนย์การเรียน จึงเป็นแหล่งที่รวบรวม ความรู้ทางด้านวิชาการต่าง ๆ มีข้อมูลในด้านวิชาการ วิชาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อผู้มาใช้ บริการ ซึ่งผู้สนใจสามารถค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า ศูนย์การเรียนนั้นอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าบุคคลต่างเพศ ต่างวัย และต่างระดับการศึกษา มีความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจัดศูนย์การเรียน จึงจัดแบ่งสื่อเป็นกลุ่มตามเนื้อหา โดยจัดไว้ตามมุมต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของคนแต่ละกลุ่ม เช่น มุมสายอาชีพ มุมการศึกษาสายสามัญ มุมวิชาการ มุมบันเทิง มุมหนังสือพิมพ์ มีกระดานข่าว ป้ายนิเทศ ฯลฯ มุมต่าง ๆ จัดไว้อย่างเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสม ซึ่งตรงกับความต้องการที่เป็นประโยชน์ของผู้เรียนและผู้สนใจ ตลอดจนเป็นการเสริมความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยข่าวสารข้อมูลที่สนใจอยู่ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนและผู้สนใจประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้นได้

3. ศูนย์การเรียนกับการศึกษาทางไกล

การจัดการศึกษาทางไกลเป็นการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียน ในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้กับประชาชนที่ด้อย ผลิตหรือขาดโอกาสทางการศึกษาและประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจ ไม่สามารถละทิ้งอาชีพมาเพื่อศึกษาต่อในชั้นเรียน นำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ จากการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาทางไกลที่ผ่านมา พบว่าประชาชนมีความต้องการที่จะรับบริการเป็นจำนวนมาก ทำให้มีผลต่อการให้บริการแบบให้เปล่าทางด้านต่าง ๆ ในด้านการเรียน การสอนก็เน้นการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์แก่ผู้เรียน แต่ก็มีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น

- การให้บริการคู่มือแบบเรียนแบบให้เปล่านี้ไม่สามารถจะดำเนินงานต่อไปได้ ทั้งผู้เรียนทางไกลส่วนมากก็มีฐานะยากจนไม่อาจซื้อคู่มือแบบเรียนได้ทั้งหมด จึงควรจัดให้มีการบริการให้ผู้เรียนยืมคู่มือแบบเรียนไว้ศึกษาด้วยตนเอง

- สื่อวิทยุ มีข้อจำกัดทางด้านเป็นสื่อทางเดียว (One-Way Communication) ผู้เรียนไม่สามารถจะทบทวนในส่วนที่ต้องการฟังใหม่ได้โดยเฉพาะในส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะ การฟัง การพูด นอกจากนี้บางครั้งก็มีข้อจำกัดทางด้านเทคนิคเกี่ยวกับความชัดเจนของเครื่องรับและเครื่องส่งที่อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดคิด ผู้เรียนเองก็มีความจำเป็นทางด้าน การประกอบอาชีพ ทำให้พลาดการรับฟังรายการวิทยุบางรายการ แม้ว่าจะมีบริการจำหน่ายเทปคาสเซ็ท บันทึกรายการวิทยุแก่ผู้เรียน แต่ผู้เรียนทุกคนก็ไม่สามารถจะใช้บริการได้ทั่วถึง จำเป็นที่จะต้องมีสถานที่ให้ผู้เรียนที่พลาดการรับฟังรายการวิทยุเข้าไปฟัง และทบทวนรายการวิทยุได้ด้วยตนเอง ในช่วงเวลาที่ผู้เรียนว่าง

- การพบกลุ่ม จะให้ประโยชน์ในด้านการแนะนำ ทบทวนวิชาเรียน การอภิปรายปัญหาการเรียน การหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ถ้าผู้เรียนพลาดการไปพบกลุ่มและมีปัญหาด้านวิชาการ ก็จะไม่มีความรู้โดยตรงที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ แม้ว่าแหล่งบริการความรู้ เช่น คุรุประจำกลุ่มก็อาจไม่มีเวลาว่างพอเพียง สถานีอนามัย สำนักงานเกษตร ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านก็มีอยู่ แต่อาจให้บริการได้ไม่ทั่วถึง และครอบคลุม จึงสมควรจะมีแหล่งบริการความรู้แก่ผู้เรียนในช่วงเวลาที่ผู้เรียนว่างและต้องการทบทวนบทเรียน

- การจัดสร้างสื่อเสริมในวิชาต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเนื้อหาส่วนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในความเป็นจริงการให้บริการแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลก็ย่อมจะกระทำได้ยาก ถ้าสื่อชนิดนั้นมีราคาสูง เช่น ชุดการเรียนเสริม ชุดการทดลองวิชาวิทยาศาสตร์ จึงสมควรมีสถานที่จัดบริการให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาได้ (บุญเลิศ มาแสง, 2530)

เพื่อให้การจัดการศึกษาทางไกล ได้เปิดโอกาสต่อผู้เรียนที่มีข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจและให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงสมควรจัดให้มีแหล่งบริการความรู้และสื่อการเรียนในส่วนต่าง ๆ ของแหล่งบริการความรู้ที่มีอยู่เดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่ตามความจำเป็นและเหมาะสมให้เป็น "ศูนย์การเรียน"

"ศูนย์การเรียน" หมายถึง แหล่งที่ให้บริการความรู้โดยที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนการสอนหลายรูปแบบ หลายชนิดและหลายประเภท

มีกิจกรรมแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพ ด้วยการศึกษด้วยตนเองจากสื่อตลอดจน กิจกรรมสนเทศ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกลางทำหน้าที่ประสานงาน แหล่งวิทยาการ ความรู้ข่าวสารข้อมูลให้แก่นักศึกษา และประชาชนทั่วไป (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533)

ศูนย์การเรียนเน้นความจำเป็น ในการเพิ่มพูนทักษะวิชาการความรู้หลากหลาย ทุกเพศ ทุกวัย ในระดับความเข้มข้นของวิชาความรู้ ความละเอียดอ่อนที่แปรปรวน และ กระจายไม่เหมือนกันตลอดจนพื้นฐาน ความพร้อมของแต่ละคน ดังนั้นแล้ว ทุกคนจึงอาจหา ความรู้ได้ไม่เหมือนกัน ซึ่งแล้วแต่เวลาและโอกาส ดังนั้น ศูนย์การเรียน จึงเป็นแหล่งรวม กิจกรรมที่กระตุ้นเตือนให้เกิดความสำนึก และความตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษา หาความรู้ที่อยู่ตลอดเวลา ศูนย์การเรียนจึงควรจัดกิจกรรมการศึกษาไว้ให้พร้อม เช่น สื่อ เอกสารสิ่งพิมพ์ที่ให้ข่าวสารความรู้หลากหลายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือวิชาการ คู่มือ เรียน หนังสือพิมพ์ วารสาร ฯลฯ สื่อทางโสต เช่น วิทยุ เทปคาสเซ็ท โทรทัศน์ วีดีโอ เทป สไลด์ ภาพยนตร์ นอกจากนี้อาจจัดในรูปของกิจกรรมนันทนาการ เช่น ของเล่นเด็ก เกมสื่อกิจกรรมต่าง ๆ หุ่นจำลอง เครื่องมือประกอบทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการจัด บรรยากาศสภาพแวดล้อมบริเวณของศูนย์การเรียนให้มีความร่มรื่น สะอาด เป็นระเบียบ สะดวกสบายต่อการเข้าไปใช้ มีบริเวณที่จัดเป็นสัดส่วน เป็นมุมต่าง ๆ เช่น มุมเด็ก มุมสายสามัญ มุมสายอาชีพ มุมวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นบริเวณที่ใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เฉพาะ ด้านนั้นเป็นอย่าง ๆ ไป

ศูนย์การเรียนเป็นตัวจักรสำคัญในระบบการศึกษาทางไกล โดยที่การศึกษาทาง ไกลเป็นองค์ประกอบ และเป็นปัจจัยที่จะลดช่องว่างระหว่างบุคคล และให้โอกาสทางการ ศึกษาแก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง การจัดการศึกษาโดยวิธีการศึกษาทางไกลที่ใช้สื่อวิทยุและสื่อ ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการให้การศึกษาให้กว้างขวางขึ้น ก็ต้องอาศัยกลุ่มคนเป็นองค์ ประกอบเคลื่อนไหว (Dynamic) โดยทำให้ศูนย์การเรียนมีกิจกรรมที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอด เวลา จึงต้องอาศัยกิจกรรมการศึกษาทางไกล โดยมีนักศึกษาเป็นผู้นำกิจกรรมการศึกษาทำ ให้ศูนย์การเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน กลุ่มนักศึกษาทางไกลจะเป็นผู้แพร่กระจายข่าว สารข้อมูลความรู้ไปยังประชาชนและเป็นสื่อนำความต้องการทางการศึกษาของประชาชนใน ชุมชนส่งไปยังหน่วยงานที่จัดสอนความรู้อันจำเป็นนั้น ๆ

ในด้านสื่อคู่มือเรียน ศูนย์การเรียนเป็นที่สนับสนุนในด้านสื่อคู่มือเรียนที่จัดให้มีการบริการยืมสื่อที่ผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองยืมไปศึกษาที่บ้านได้ จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้เรียนในการซื้อสื่อคู่มือเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณผู้สมัครเรียนที่มีฐานะยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ ส่วนสื่อการศึกษาที่ทันสมัย เช่น สื่อทางโสต พวกเทปวีดีโอ เทปคาสเซต สไลด์ ภาพยนตร์ หุ่นจำลอง ก็เป็นสื่อที่จำเป็นสำหรับสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีต่าง ๆ นั้นประชาชนธรรมดาควรได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษามากกว่าใช้เพื่อการสนับสนุนบันเทิงอย่างเดียว

นอกจากนี้ศูนย์การเรียนยังเป็นศูนย์กลางในการจัดการการศึกษา ซึ่งเป็นสถานที่จัดการพบกลุ่มของกลุ่มนักศึกษาทางไกล อาจใช้เป็นสถานที่รับสมัครลงทะเบียนสนับสนุนกิจกรรมของผู้เรียนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเป็นแหล่งประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียน ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ไปในตัวด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า "ศูนย์การเรียน" เป็นตัวจักรสำคัญของการศึกษาทางไกล ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นและสนับสนุนการจัดการศึกษาทางไกลให้ประสบความสำเร็จ ทำให้มีผู้มาใช้บริการการศึกษาทางไกลมีปริมาณมากขึ้น ศูนย์การเรียนจึงมีความสำคัญต่อบทบาททางการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าการศึกษานี้เมื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้มิใช่เป็นการศึกษาที่ลงทุนไปเพื่ออนาคตที่มองไม่เห็นเป้าหมายและสูญเสียค่าต่อการลงทุน

4. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ศูนย์การเรียนในจังหวัดสระบุรี

การให้ "การศึกษา" โดยมีการจัดการศึกษาเป็นรายพื้นที่ (Zone) เป็นเพราะว่า ในแต่ละพื้นที่นั้นมีความต้องการปัจจัยแรงงานหรือกำลังคนที่มีความรู้เฉพาะเรื่อง เช่น ต้องการกำลังคนที่จะทำงานในเรื่องเทคโนโลยี วัสดุวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นการวางแผนการศึกษาในระดับท้องถิ่นของแต่ละโซน โดยมองการคลี่คลายของสังคมในพื้นที่นั้น ๆ เป็นเกณฑ์ (เอนก นาคะบุตร 2535: 52)

การจัดการศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งตั้งอยู่ในเขตภาคกลางตอนบน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและอยู่ในชลประทานเจ้าพระยา สามารถแบ่งสภาพการใช้พื้นที่ออกเป็น 3 สภาพด้วยกัน

1. ใช้พื้นที่เป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมการเกษตร และการเกษตร
2. ใช้พื้นที่เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญ
3. ใช้พื้นที่เพาะปลูกพืชไร่เพื่อการส่งออก

เนื่องจากพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำนาและปลูกพืชไร่ชนิดต่าง ๆ พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่ว อุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตวัสดุเกี่ยวกับการก่อสร้าง เป็นปูนซีเมนต์ กระเบื้อง อุตสาหกรรมผลิตอาหารสำเร็จรูป ในปัจจุบันกษัตริย์ต่างภาคอุตสาหกรรมมีมากขึ้น พื้นที่บางแห่งเปลี่ยนสภาพเป็นโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานด้านการเกษตรถูกดึงไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมีมากขึ้นโดยจะเห็นจากการเพิ่มนิคมอุตสาหกรรมจากสภาพดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาด้านการเกษตร จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างระบบเศรษฐกิจของประเทศ ได้เปลี่ยนจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดความแตกต่างของรายได้ของผู้อยู่ภาคเกษตรกรรม กับภาคอุตสาหกรรมมาก จึงก่อให้เกิดการปรับตัว เพื่อจะรับภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้นโดยการอพยพแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมส่งผลให้ศักยภาพของภาคเกษตรในการพัฒนาตนเองด้อยลง นอกจากนี้แล้วเนื่องจากมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร แต่พื้นที่การผลิตมีจำนวนจำกัด การขยายพื้นที่ไม่สามารถทำได้เพราะนโยบายปิดป่าของรัฐบาล ประกอบกับมีพื้นที่บางส่วนถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นสถานที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมอีกด้วย

2. ปัญหาด้านแรงงานในเขตอุตสาหกรรม จากการศึกษาพบว่าแรงงานส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมต้นถึงร้อยละ 54 และที่ผ่านมามีการพัฒนาตนเองทางด้านการศึกษาน้อย ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาอุตสาหกรรม ก็มีการพัฒนาระบบทางเทคโนโลยีให้สูงขึ้นตลอดเวลา แรงงานที่ขาดความรู้พื้นฐาน หรือมีความรู้ไม่มากพอที่จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตัวเองให้สามารถใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ จึงเป็นปัญหาสำหรับผู้ใช้แรงงาน และบรรดานายจ้าง ทั้งนี้เพราะปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษาในอนาคตควรมีความยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการให้ข่าวสารข้อมูลด้านต่าง ๆ อย่างเพียงพอ (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคกลาง, 2535)

จากปัญหาของสภาพพื้นที่จังหวัดสระบุรีนั้น มีปัญหาในด้านการเกษตรในเรื่องเนื้อที่การเพาะปลูกและแรงงาน และปัญหาด้านแรงงานในเขตอุตสาหกรรม ดังนั้นการจัดการศึกษาของระบบโรงเรียนในเขตจังหวัดสระบุรี ได้ใช้ศูนย์การเรียนมาช่วยในเรื่องที่เป็นแหล่งความรู้ให้กับบุคคล เพื่อเป็นการเตรียมคนให้พร้อม เพื่อที่บุคคลจะได้เป็นคนที่ดี คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยให้บุคคลมีความรู้พื้นฐานด้วยการศึกษาด้วยตนเองเป็นหลักก่อน แล้วจึงใช้ความสามารถในการประยุกต์นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ตามความจำเป็นและความเหมาะสมได้ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, 2532)

ในเรื่องปัญหาด้านการเกษตร ศูนย์การเรียนจะช่วยเหลือในด้านที่เป็นแหล่งข่าวสาร ข้อมูลที่ให้ความรู้ในเรื่องการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนา โดยให้ความรู้ในเรื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ เช่น รถแทรกเตอร์ เครื่องมือปักดำ เครื่องมือเกี่ยวเกี่ยว เครื่องพ่นยาฆ่าแมลง รู้จักคัดเลือกพันธุ์ ขยายพันธุ์และเลือกสรรพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับตลาด ทำให้เพิ่มคุณค่าทั้งปริมาณและคุณภาพ ซึ่งเป็นผลให้เพิ่มผลผลิตต่อไร่สูง ทั้งนี้ยังได้มีการใช้สารเคมีบังคับให้ผลไม้ออกนอกฤดูกาล การใช้สารเคมีปลูกพืชโดยไม่ต้องใช้ดิน ขยายพันธุ์พืชด้วยการเพาะเนื้อเยื่อ เทคโนโลยีนี้สามารถช่วยแก้สภาวะผลผลิตล้มตลาด ลดต้นทุนการผลิต และช่วยให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้น ในด้านการรู้จักใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า ควรปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิดตามฤดูกาล เพื่อเป็นการปรับปรุงสภาพพื้นดินไปด้วยในขณะที่ใช้พื้นดินในการให้ผลผลิตได้อย่างเหมาะสม

ส่วนในเรื่องด้านแรงงานทางด้านอุตสาหกรรม ศูนย์การเรียนก็เป็นแหล่งที่ช่วยให้ความรู้พื้นฐานเพื่อสร้างกำลังคนเพื่อจะได้เข้าสู่อุตสาหกรรมโดยต้องพึ่งพาอาศัยความรู้ในการใช้เทคโนโลยีเป็นหัวใจหลัก ดังนั้นศูนย์การเรียนจึงเป็นแหล่งความรู้ที่จะสร้างคนระดับกลางจากชนบทให้มีความรู้ความสามารถสูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นการจัดปรับความรู้เพื่อเข้าสู่โรงงาน ต้องเตรียมคนให้พร้อมที่จะใช้เครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัยของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นการพัฒนาให้เขาค้นเคยกับระบบอุตสาหกรรมที่เป็นระบบอัตโนมัติให้ได้

นอกจากนี้ศูนย์การเรียนยังเป็นแหล่งที่ให้การแนะแนวในด้านการประกอบอาชีพ และพัฒนาอาชีพ ซึ่งในสังคมปัจจุบันนี้มักมีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากสังคมชนบทสู่สังคมเมืองมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในชนบท และทำให้สังคมเมืองมีความแออัด

มากขึ้น จึงเกิดปัญหาเรื่องการว่างงานและเกิดผลภาวะเป็นพิษเกี่ยวกับระบบนิเวศน์วิทยา ซึ่งถ้าเราช่วยให้คนในชนบทมีงานทำมีอาชีพที่เหมาะสมไม่จำเป็นต้องย้ายถิ่นฐาน ก็จะไม่เกิดปัญหาตามมา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานที่ที่ให้ความรู้พื้นฐาน ให้การแนะแนวต่อการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ รวมทั้งยังให้ความรู้ข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อบุคคลที่อยู่ในเขตจังหวัดสระบุรี ได้นำความรู้ประโยชน์มาช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้น และยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมชุมชนของตนในการสร้างงานในชนบทไม่ทำให้ก่อให้เกิดปัญหาการย้ายแรงงานเข้ามาสู่เมืองหลวงของประเทศที่จะทำให้เกิดปัญหาเป็นชุมชนแออัดเพิ่มมากขึ้น เป็นการลดภาระปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อการพัฒนาประเทศอีกประการหนึ่งด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการศูนย์การเรียนการสอนของกรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยตรง เท่าที่ค้นคว้ายังมีไม่มากนัก แต่มีผลงานวิจัยที่พอจะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงงานวิจัยต่างประเทศและงานวิจัยภายในประเทศ

ก. งานวิจัยต่างประเทศ

สเปียร์ส (Spears, 1973) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากการเรียนแบบศูนย์การเรียน และการเรียนแบบปกติในวิชาคณิตศาสตร์ ภาษา และทักษะในการอ่าน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาอยู่ในรัฐหลุยเซียนา ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้จากการเรียนแบบศูนย์การเรียนจะให้ความก้าวหน้าสูงกว่า การเรียนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความอดทนในการจำจากการเรียนแบบศูนย์การเรียนสูงกว่าการเรียนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิทเทียร์ (Whittier, 1973) ได้วิจัยเรื่องความล้มเหลวของประสบการณ์จากการเรียนในการเปลี่ยนแปลงเจตคติของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง จากการเรียนแบบศูนย์การเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในการเรียนเปลี่ยนเจตคติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างนักเรียนหญิงกับนักเรียนชายแตกต่างกันเล็กน้อย นักเรียนหญิงมีความอดทนในการเรียนรู้และมีความเข้าใจตนเองมากกว่านักเรียนชาย สำหรับเจตคตินักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีเจตคติต่างกันเล็กน้อย ส่วนคะแนนในการอ่านซึ่งเป็นวิชาทักษะนั้นนักเรียนหญิงมีคะแนนสูงกว่านักเรียนชาย

กิลล์ (Giles, 1975) ได้วิจัยเรื่อง ศูนย์การเรียนที่สร้างไว้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ตรวจสอบคุณค่าของศูนย์การเรียนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์การเรียนเปิดโอกาสให้ครูได้สังเกตพฤติกรรมและสนองความต้องการของนักเรียนมากขึ้นทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น

เมอร์เรย์ (Murray, 1985) ได้ศึกษาการตัดแปลงความคิดของศูนย์การเรียนรู้ไปใช้ในการสอนชั้นเรียนโรงเรียนวันอาทิตย์ในโบสถ์ของคริสตศาสนา ในประเทศอินเดีย ผลการวิจัยพบว่า แนวความคิดของศูนย์การเรียนรู้กับการเรียนการสอนโรงเรียนวันอาทิตย์ ในโบสถ์ของคริสตศาสนา มีความสอดคล้องกันในแง่ที่ว่าเปิดกว้างทางการศึกษา บทเรียนของคริสตศาสนา สามารถจัดตามแนวคิดของศูนย์การเรียนรู้ได้ ในงานวิจัยนี้เด็กที่เรียนมีพัฒนาการขึ้นมาก เพราะเป็นการสอนที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง

ออสบอร์น (Osborne, 1989) ได้ศึกษาเรื่องจำนวนและคุณลักษณะของนิสิตปัญญาเลิศ ในการเรียนศูนย์การเรียนรู้แบบมีทางเลือก เป็นการศึกษาจำนวนนิสิตที่ลงทะเบียนรายวิชาศูนย์การเรียนรู้แบบมีทางเลือก ซึ่งคุณลักษณะหมายถึง ความคิดเห็นและเจตคติของนิสิตกลุ่มนี้พบว่า จำนวนของนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนศูนย์การเรียนรู้แบบมีทางเลือกมีทั้งพวกปัญญาเลิศ (ในงานวิจัยนี้ใช้แบบทดสอบวัดความสามารถของโรงเรียนไอทิสเลนดอน และแบบสำรวจ IBRIC ในการวัดความเป็นปัญญาเลิศ) และไม่ใช่นักปัญญาเลิศ แต่ความคิดเห็นและเจตคติทั้งสองพวกที่มีต่อศูนย์การเรียนรู้แบบมีทางเลือกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เฮนเนส (Haynes, 1980) ได้ศึกษาเรื่อง ศูนย์การเรียนรู้ในวิทยาลัยที่เรียน 2 ปี และ 4 ปี ของรัฐบาลและเอกชน ตลอดจนในมหาวิทยาลัยทางตะวันออกเฉียงใต้พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ได้รับการนิยามว่าเป็นการสอนที่มีคุณค่าในระดับอุดมศึกษา ซึ่งควรจะเข้าไปมีบทบาทในการประชุมเทคนิค และการให้คำปรึกษาแนะแนวทางแก่นิสิตจากทางคณะ ศูนย์การเรียนรู้ได้รับการพัฒนามา ตลอดในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จนมีรูปแบบจัดรูปแบบในการให้บริการเป็นรายวิชา ได้แก่ รายวิชาประเภทเนื้อแก้ไขและพัฒนารายวิชาการวัดผลและประเมินผล รายวิชาให้คำแนะนำทางวิชาการ รายวิชาการกวดวิชา รายวิชาทักษะทางการเรียน และรายวิชาการปรับปรุงการอ่านและการเขียน และยังพบว่าศูนย์การเรียนรู้มีความสำคัญมากต่อการประสานความสำเร็จในวิทยาลัย ดังนั้นจึงสมควรที่จะได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร และควรส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างสถาบันต่าง ๆ ที่จะช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้บริหาร และควรส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างสถาบันต่าง ๆ ที่จะช่วยเหลือในการจัดศูนย์การเรียนรู้

จากผลการวิจัย จะเห็นว่าศูนย์การเรียนเป็นแหล่งความรู้ที่ช่วยทำให้ผู้เรียน
ได้เรียนรู้ได้ก้าวหน้าสูงกว่าการเรียนปกติ ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น มีความคิด
สร้างสรรค์เพิ่มขึ้น ซึ่งก็สอดคล้องกับการเปิดกว้างทางการศึกษา สามารถจัดการเรียน
ได้ตามความต้องการของผู้เรียน ทั้งยังมีบทบาทในการให้คำปรึกษาแนะแนว แก่ผู้ที่ต้อง
การเรียนรู้ ความรู้ ความเป็นไปต่าง ๆ ทำให้มีการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็เหมาะสม
กับการพัฒนาการให้การศึกษาแก่ผู้ที่จะเรียนรู้ในศูนย์การเรียน

ข. งานวิจัยภายในประเทศ

แสงอรุณ ไปรุ่งสุระ (2517) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการสอนวิชาสังคมศึกษาในห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้และห้องเรียนแบบธรรมดา ในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา โดยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้น ป.ศ.ปีที่ 1 จากห้องเรียนแบบธรรมดาที่มีครูเป็นศูนย์กลางและห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนจากห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งเรียนจากสื่อการเรียนในรูปแบบของชุดการสอน ไม่แตกต่างจากการสอนแบบธรรมดาที่ใช้สื่อการเรียนสายสามัญ ได้แก่ แผนที่ ลูกโลก และรูปภาพ แต่การเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ทำให้นักศึกษาจดจำเนื้อหาได้ยาวนานกว่าผู้เรียนที่เรียนจากห้องเรียนธรรมดา นอกจากนี้นักศึกษายังได้มีโอกาสฝึกฝนการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบซึ่งเป็นคนสมบัติที่พึงประสงค์ของสังคมประชาธิปไตย

เสริมแสง นันธมลุต (2517) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการจำจากการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้และแบบครูเป็นศูนย์กลางวิชาภาษาไทย เรื่อง ราชคัมภีร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนจากการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์ และความคงทนในการจำสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุไร วันดี (2519) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์วิชาภาษาไทยของนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาในห้องเรียนแบบครูเป็นศูนย์กลางและแบบศูนย์การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากห้องเรียนแบบครูเป็นศูนย์กลางและแบบศูนย์การเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การเรียนจากห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ทำให้นักศึกษาจดจำเนื้อหาได้ยาวนานกว่าการเรียนจากห้องเรียนแบบครูเป็นศูนย์กลาง

สุเทพ อ่อนโลว (2520) ได้ศึกษาผลการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยเปรียบเทียบระหว่างห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้แบบครูเป็นศูนย์กลาง

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนในห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติทางวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนในห้องเรียนที่เรียนแบบครูเป็นศูนย์กลาง

พรรณทิพย์ ชำนาญกิจ (2527) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความสามารถ ในการใช้คำไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้บทเรียนโปรแกรมและ เรียนโดยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้บทเรียน โปรแกรมมีความสามารถในการใช้คำไทยสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์ การเรียน และนอกจากนี้ยังพบว่า ความสามารถในการใช้คำไทยของนักเรียนโดยใช้ บทเรียนโปรแกรมและชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

วิญญู มนุศิษฐ์ (2530) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ ความสนใจในวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุด การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้และการสอนตามคู่มือการสอนคณิตศาสตร์ ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การ เรียนและการสอนตามคู่มือการสอนคณิตศาสตร์ ของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้และการสอนตามคู่มือการ สอนคณิตศาสตร์ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีความสนใจในวิชาคณิตศาสตร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กาญจนา มิ่งวงศ์ (2531) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สุขศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม โดยวิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้กับวิธีสอน แบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนวิชาสุขศึกษาดีกว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 กล่าวคือ แทนที่จะได้ฟังแต่การบรรยายของครู ก็ให้นักเรียนได้มีโอกาส ประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งนอกจากจะเป็นการฝึกให้ นักเรียนเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองแล้ว เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักปรับตัวให้เข้ากับ

ผู้อื่น และเป็นการแก้ปัญหาการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

วาริทพย์ อินบัว (2533) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการการบริการของ
ศูนย์การเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ของนักศึกษาทางไกล และเจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียน ผลการวิจัยพบว่า มีสภาพปัญหาดังนี้

1. ปัญหาด้านบริการสื่อ ไม่มีการประชาสัมพันธ์รายการโทรทัศน์ล่วงหน้า มี
เทปบันทึกเสียงพร้อมหนังสือบริการไม่เพียงพอ ควรจัดวิทยากรจัดกิจกรรมโดยใช้สไลด์
ประกอบการศึกษามากขึ้น วัสดุประกอบการเรียนมีน้อย การจัดระบบหนังสือยากแก่การ
ค้นหา หนังสือเสริมประกอบการค้นคว้ามีน้อย

2. ปัญหาด้านการแนะแนว เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจหลักสูตรสายสามัญดีพอ เนื่อง
จากมีการปรับปรุงหลักสูตรอยู่เสมอ มีการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อยอาจทำให้เกิดข้อบกพร่องได้
เจ้าหน้าที่มีภาระกิจต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน นักศึกษากลัวเจ้าหน้าที่ มองงานจนเข้าไปใน
ทางที่ไม่ดีจนเกิดความกลัวและไม่กล้าไปใช้บริการ

3. ปัญหาด้านกิจกรรม เนื่องจากไม่บอกวิธีใช้ให้ชัดเจน การขาดการ
ประสานงานกันหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม เนื่องจากต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน
กิจกรรมไม่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ขาดทักษะในการจัดกิจกรรม ได้รับ
การสนับสนุนเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ในการจัดนิทรรศการน้อย วัสดุไม่ทันสมัย เนื่องจากไม่มี
งบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ใหม่

4. ปัญหาด้านบริการข่าวสารข้อมูล มีการประชาสัมพันธ์จำกัด การรับข้อมูลล่า
ช้า เนื่องจากการประสานงานของเจ้าหน้าที่เพื่อขอข้อมูลมีอุปสรรค แผนพิมพ์ประชาสัมพันธ์
มีไม่เพียงพอ เนื่องจากมีงบประมาณจำกัด บ้ายประกาศประชาสัมพันธ์ข่าวทั่วไปไม่ทันต่อ
เหตุการณ์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่มีเวลาหาข้อมูลใหม่ ๆ และเปลี่ยนข้อมูลให้ทันสมัย แผนผัง
สถานที่ชนบทกลุ่มไม่ชัดเจน การเผยแพร่ข่าวสารมีหลายประเภท ดังนั้นอาจมีทั้งคนชอบและไม่ชอบข้อมูลดังกล่าว

ส่วนด้านความต้องการนั้นก็มีดังต่อไปนี้

1. ด้านบริการสื่อ ต้องการยืมหนังสือแบบเรียนกลับบ้าน ต้องการหนังสือพิมพ์
เป็นปัจจุบัน เพื่อติดตามข่าวสารให้ทันเหตุการณ์ ต้องการทราบรายการโทรทัศน์ล่วงหน้า

ควรมีวารสารและนิตยสารที่ทันสมัย ควรมีเทปบันทึกเสียงพร้อมหูฟัง มีบริการอัดสำเนา เทปคาสเซต ควรมีสื่อไลต์ประกอบการพบกลุ่มและบริการวิดีโอเสริมการเรียนรู้

2. ด้านบริการแนะแนว ควรมีการแนะแนวการใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ ช่วย ให้คำแนะนำปรึกษาการดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ ด้านการประกอบอาชีพเพื่อพัฒนาและ ปรับปรุงอาชีพให้ดีขึ้น หรือเปลี่ยนอาชีพใหม่เพิ่มรายได้มากขึ้น มีการแนะแนวคิดหรือข้อ มูลประกอบการตัดสินใจ แหล่งวิทยาการในห้องถิ่น การแนะแนวกฎหมายทั่วไปที่ควรรู้จัก เรื่องสิทธิการเลือกตั้ง การเผยแพร่เกี่ยวกับสุขภาพและด้านการเรียนในทุก ๆ ด้าน ซึ่ง นักศึกษาต้องการมาก

3. ด้านกิจกรรม ต้องการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน ควรมีการสาธิต เกี่ยวกับเรื่องที่เรียนให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นมีป้ายแสดงกิจกรรมงานการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียน การจัดกิจกรรมควรให้นักศึกษาทางไกล ได้มีส่วนร่วมแสดงความรู้ความสามารถในการจัดและเผยแพร่กิจกรรม

4. ด้านข่าวสารข้อมูล ควรมีป้ายแสดงสถิติของนักศึกษาทางไกลในแต่ละภาค เรียน เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรม มีการจัดป้ายนิเทศประชาสัมพันธ์ข่าวทั่วไป และ ต้องการให้ศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานที่ประสานงานการจัดกิจกรรมระหว่างนักศึกษา ควรมี หนังสือพิมพ์หลายฉบับจัดให้บริการเพื่อติดตามข่าวสาร มีแผนผังพบกลุ่มทุกแห่งภายในจังหวัด มีกล่องรับฟังความคิดเห็น สำหรับป้ายแสดงสถิติข้อมูลชุมชน ควรจัดทำโดยให้นักศึกษา ทางไกลมีส่วนร่วมในการเลือกข่าวและใช้เป็นที่จัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาเข้าไปใช้ บริการศูนย์การเรียนรู้

สุพล ทองคำ (2534) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ชุมชนชายแดน โดยศึกษากรณีของศูนย์การเรียนรู้ตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. แนวโน้มการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

1.1 การเตรียมการและจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้จะต้องมีการหาข้อมูลสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ชัดเจน เช่น สถานที่ตั้ง รูปแบบอาคาร บริเวณ สถานที่การเตรียมการบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้รับรู้รับทราบและเข้าใจ ในการจัดสร้างศูนย์

การเรียนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายระดับสูงจะต้องชัดเจน มีการสั่งการ มีแผนงาน มีหลักการรูปแบบให้ชัดเจน คณะกรรมการของชุมชนควรเตรียมรับรู้ถึงบทบาทการมีส่วนร่วม

1.2 การบริการจัดการศูนย์การเรียน ควรมอบหมายบทบาทหน้าที่ให้ครูอาสาที่ชัดเจนในการจัดการศูนย์การเรียน แต่มีคณะกรรมการระดับอำเภอ ตำบลเป็นแกนหลักในการสนับสนุนช่วยเหลือ

1.3 การจัดกิจกรรมบริการ ต้องอาศัยระบบข้อมูลความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะด้านการศึกษาพื้นฐานมีความเป็นไปได้สูง ส่วนการจัดกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูลการศึกษาวิชาอาชีพและทักษะต่าง ๆ ต้องพัฒนาเทคนิควิธีการจัดให้ทันสมัย ใช้สื่อที่ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพปัญหา เนื้อหาความต้องการและทันเหตุการณ์

1.4 ลักษณะของกิจกรรมเนื้อหาของบริการ เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นเนื้อหาที่เป็นนโยบายของรัฐ เช่นการเรียนรู้หนังสือเบื้องต้น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เอดส์ สารเสพติด จริยธรรม คุณธรรม

2. ผลกระทบต่อศูนย์ส่งเสริมการเรียนชุมชนชายแดนต่อแนวโน้มการขยายผล

2.1 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดนโยบายสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การเรียนอย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง และหมู่บ้านในโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรบริเวณชายแดนหมู่บ้านละ 1 แห่ง แต่ผลกระทบทางด้านการทำงานอาจเกิดขึ้นเกี่ยวกับการขยายตัวเร็วและขาดการประสานงานกับองค์กรชุมชน การขาดระบบข้อมูลที่ติด การขาดการแนะแนว การจัดสรรงบประมาณประเภทสื่อ อุปกรณ์ ซึ่งอาจจัดสรรงบประมาณจากเงินบำรุงการศึกษาประมาณ 40 % สนับสนุน การชี้แจงประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับรู้เข้าใจอย่างชัดเจน

2.2 ความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องของการบริหารศูนย์การเรียน มีดังนี้

- การประสานงาน อาจได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระดับมากขึ้นไป มีการประชาสัมพันธ์ให้มีผู้ที่สนใจสมัครอาสาและสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ตลอดจนการจัดสร้างศูนย์การเรียน

- การรวบรวมข้อมูลข่าวสารและบริการสนเทศ มีความสำคัญและจำเป็นต่อการนำเสนอและการวางแผนจัดบริการศูนย์การเรียนอย่างมาก เป็นการรวบรวมกำลังในชุมชน และนอกชุมชนในรูปภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งที่เป็นบุคคล สถานประกอบการ และการสนับสนุนอุปกรณ์ครุภัณฑ์

- การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ การจัดการศึกษาให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพของประชาชน ครอบคลุมในชุมชนโดยศึกษาจากสื่อหลากหลาย เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนศึกษา เช่น วิทยุทัศน์ การจัดทำวีรทัศน์ เชิญผู้รู้มาสาธิต กลุ่มสนใจเฉพาะ การไปปรึกษาพบผู้รู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

- การจัดบริการการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ ต้องจัดให้มีสื่ออุปกรณ์ครุภัณฑ์ในการแนะแนวอาชีพสายสามัญทุกระดับ ระบบข้อมูลของชุมชน กิจกรรมเด็ก เช่น มุมเกมเด็ก สนามเด็กเล็ก ภายในบริเวณศูนย์การเรียนรู้ อาจจัดเป็นมุมต่าง ๆ เช่น มุมอาชีพ มุมพัฒนาตนเอง มุมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ

- เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ประจำศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบที่อาจได้รับการสนับสนุนงบประมาณทั้งทางราชการและทางเอกชนบริจาคควรมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เก็บเอกสาร กระดานบอร์ด ป้ายนิเทศ ที่วางหนังสือพิมพ์ เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องอัดสำเนา สื่อการเรียนรู้สาขาวิชาต่าง ๆ คู่มือแบบเรียน เรือนเพาะชำ พันธุ์พืช เครื่องมือทดสอบปุ๋ย ดิน ความชื้น อุปกรณ์การเกษตร ฯลฯ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาพบว่า ศูนย์การเรียนนั้นเป็นแหล่งกลางช่วยให้บุคคลสามารถที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังช่วยในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากกว่าการเรียนการสอนแบบปกติ ดังนั้นศูนย์การเรียนเปรียบเสมือนแหล่งเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ผู้ใช้บริการ

สรุป ศูนย์การเรียนเป็นแหล่งกลางความรู้ที่จัดขึ้นเพื่อสนองตอบกลุ่มนักศึกษาสายสามัญและประชาชน ศูนย์การเรียนจะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษานอกโรงเรียนทั้งในด้านสายสามัญ และสายวิชาชีพให้กับบุคคลที่ขาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนในเขตจังหวัดสระบุรีนั้น วิธีการเรียนทางไกลเป็นวิธีเรียนที่นักศึกษานิยมมากที่สุด วิธีเรียนทางไกลนี้จะช่วยให้นักศึกษาได้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการศึกษา โดยที่นักศึกษาอาจทำงานด้วยและเรียนไปด้วยในการศึกษามีกิจกรรมการพบกลุ่ม มีครูประจำกลุ่มคอยดูแลชี้แนะ เป็นที่ปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนแล้วนักศึกษาก็สามารถหาความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยศึกษาจากสื่อ ตำรา หนังสือ เทป วีดิโอเทป จากศูนย์การเรียน ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ต่างๆอีกด้วย

ศูนย์การเรียนรู้เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ที่ให้บริการกับผู้เข้ามาใช้บริการเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้คำแนะนำปรึกษาหารือทั้งทางด้านการศึกษาและอาชีพ รวมทั้งยังเป็นแหล่งให้ข่าวสารข้อมูลกับชุมชนอีกด้วย ศูนย์การเรียนรู้เกิดจากแนวคิดที่จะส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยที่บุคคลแต่ละคนมีความต้องการความสนใจที่จะเรียนรู้ไม่เหมือนกัน ดังนั้นการจัดศูนย์การเรียนรู้ จึงจัดแบ่งสื่อเป็นกลุ่ม ๆ ตามเนื้อหา จัดเป็นมุม ๆ เพื่อสนองตอบตามความต้องการของคนแต่ละกลุ่ม

การให้การศึกษา นอกกรอบโรงเรียนในจังหวัดสระบุรี ซึ่งมีสภาพพื้นที่เหมาะสมสำหรับการทำเกษตร และสามารถนำผลผลิตมาแปรรูปให้เป็นสินค้าอุตสาหกรรมได้ ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้จัดให้ควรให้ความรู้ทั้งในด้านการเกษตรและด้านอุตสาหกรรมควบคู่ไปด้วย ในด้านการเกษตรนั้นควรมีตำราในเรื่องพืชผล กรรมวิธีการทำการเกษตร การปรับปรุงดิน ใช้พื้นดินให้คุ้มค่า รวมทั้งการอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเพาะปลูก ในด้านอุตสาหกรรมก็ควรที่จะให้ความรู้แก่บุคคลเพื่อเตรียมที่จะเข้าไปทำงานในด้านเทคนิคต่าง ๆ ที่ทันสมัยของโรงงานได้ ทั้งยังรู้วิธีการผลิตแปรรูปเกี่ยวกับสินค้าเกษตร ให้มีความคงทน ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าแทนที่จะปล่อยให้เน่าเสียทิ้งไป การบรรจุ การหีบห่อ ซึ่งก็เป็นเรื่องสำคัญสำหรับงานอุตสาหกรรม สื่อการสอนพวกนี้สามารถให้ความรู้ต่าง ๆ ได้ อาจอยู่ในรูปแบบของหนังสือ วารสาร เทป วิดีโอเทป สไลด์ ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้โดยไม่ต้องรอความรู้จากตัวบุคคล ซึ่งเป็นครูผู้สอนอย่างเดียว

สำหรับงานวิจัยที่ได้ศึกษาแล้วนั้น จะเห็นว่าการเรียนการสอนโดยการใช้ศูนย์การเรียนรู้เป็นตัวช่วยเสริม จะช่วยให้การเรียนนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่าการเรียนการสอนแบบปกติ ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อบุคคลต่าง ๆ จึงนำที่จะศึกษาหาทางพัฒนาปรับปรุงให้ศูนย์การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้จัดทำการศึกษาทดลองจัดศูนย์การเรียนรู้ขั้นที่หมู่ 2 ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี เนื่องจากมีความพร้อมในเรื่องอาคารและมีการคมนาคมที่สะดวก มีผู้มาใช้บริการเป็นประจำมีจำนวนมาก และในตำบลตาลเดียวยังมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวน 7 แห่ง ซึ่งศูนย์การเรียนรู้จะเป็นสถานที่ให้ความรู้ที่จำเป็นอย่างดียิ่ง ส่วนแนวคิดและรูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ใช้ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นต้นแบบ นำทฤษฎีความต้องการความสนใจ มาจัดเป็นมุมวิชาการต่าง ๆ และได้นำเอาผลการวิจัยของ วาริทพย์ อินบัว

และสรุป ทงคำ ในเรื่องปัญหาและความต้องการของผู้มาใช้บริการมาจัดศูนย์การเรียน
เพิ่มเติม โดยจัดสื่อให้มีบริการอย่างเพียงพอ มีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่
ทันสมัย จัดสถานที่ให้สะอาดน่าใช้บริการ มีแผนผังการพบกลุ่ม มีกล่องรับฟังความ
คิดเห็น มีการแนะแนวการศึกษาต่อและอาชีพให้กับผู้มาใช้บริการ เพื่อให้ศูนย์การ
เรียนที่จัดทดลองนั้นเป็นศูนย์การเรียนที่มีประสิทธิผลสำหรับผู้ใช้บริการ